

Kırsal Yoksulluğun Giderilmesinde Eğitim ve Yayımın Rolü

Hacer ÇELİK ATEŞ
hacerates@sdu.edu.tr

Hasan YILMAZ
hasanyilmaz@sdu.edu.tr

Mürşide Çağla ÖRMECİ KART
caglaormeci@sdu.edu.tr

Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

Özet

Yoksulluk konusu son yıllarda sosyal bilimcilerin oldukça fazla gündeme aldıkları konulardandır. Günümüzde yoksulluk tartışmaları ağırlıklı olarak iki temel ekseninde gelişmektedir. Bunlardan birisi, yoksulluğun kavramlaştırılması ve ölçülmesi, diğeri de yoksullukla mücadeledir. Bu çalışmada yoksullukla mücadelede eğitimin rolü ele alınmaktadır. Beşeri Kalkınma İndeksleri'ne göre yoksulluk ölçülürken üç önemli unsur (ortalama hayat seviyesi, temel eğitim, sağlık ve temiz su) dikkate alınmaktadır. Toplumsal ve kırsal kalkınmayı gerçekleştirebilmede ve yoksullukla mücadelede eğitim çok önemli bir araçtır. Bu çalışmanın amacı yoksulluğun nispeten daha fazla olduğu kırsal alanlarda yoksulluğun etkilerini gidermede eğitim ve yayımın rolünü irdelemektir. Çalışmanın materyalini bu alanlarda yapılmış diğer çalışmaların bulguları ve istatistik verileri oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışmada öncelikle Türkiye'de kırsal alanda yoksulluk verileri sunulacak, daha sonra diğer çalışmaların bulgularından yararlanarak eğitim-yoksulluk ilişkisi ve yoksulluğun giderilmesinde kırsal alanda yayımın rolü tartışılacaktır. Tarım sektöründe 2009 yılı verilerine göre fert yoksulluk oranı (%) 35.41 iken, sanayi sektöründe bu oran % 27.34 hizmet sektöründe % 19.95'tir. Kırsal alanda yoksulluk kentlere göre daha fazladır. Kırsal alan içinde ise eğitim durumlarına göre yoksulluk oranlarında farklılıklar bulunmaktadır. Fert yoksulluk oranı kırsal alanda okur-yazar olmayanlarda %48.83, İlköğretim'de %37.98, Ortaokul'da %24.41, Lise'de % 14.65, Yüksekokul'da % 3.37 olmaktadır. Verilerden eğitim düzeyinin yükselmesiyle yoksulluk oranının düştüğü anlaşılmaktadır. Diğer yandan kırsal alanda yaşayanların örgün eğitimden yeterince yararlanamadığı ve çoğunluğunun ilköğretim ve altı eğitim düzeyinde olduğu bilinmektedir. Bu durumda bir yetişkin eğitimi olan yayım, örgün eğitimden yeterince yararlanamamış olanlar için önemli bir işlev görmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Kırsal, Eğitim, Yayım

The Role of Education and Agricultural Extension In Eradicating Poverty

Abstract

Poverty is one of subjects frequently occupying the agenda of social scientists in recent years. Today, poverty discussions are developing along two main axes. One of them is conceptualization and measurement of poverty and the other is combating poverty. This study discusses the role of education in combating poverty. The average level of life, basic education, health and clean water are three important factors taken into account when measuring poverty on the basis of Human Development Indexes. Thus, education is an important tool for achieving social and rural development, and for poverty alleviation. The purpose of this study is to explore the role of education and agricultural extension in eliminating poverty in rural areas where poverty is higher compared to the rest of populated areas. The findings of previous studies in this field and statistical data constitute the materials for the study. In this context, poverty data relating primarily rural areas of Turkey are presented first. Then, by analyzing findings of other studies, education-poverty relationship and the role of extension in eradicating poverty in rural areas is discussed. According to 2009 data the poverty rate in agricultural sector is 35.41(%). The rate is 27.34 and 19.95 % in industrial sector and in the service sector respectively. Poverty rate is higher in rural area than in urban areas. There are also differences in poverty rates within the rural areas dependant on the level of education. The personal poverty rate in rural areas for uneducated is 48.83%. The rate changes to 37.98% for primary-school graduates, to 24.41% for mid-school graduates, to 14.65% for high-school graduates, and 3.37% for higher-school graduates. Data shows a decrease in the rate of poverty with increase in the level of education. It is also known that people living in rural areas do not benefit enough from the formal education system, and majority have only elementary- or below elementary education. Under these circumstances agricultural extension, as education of adults, has an important functional role for those who could not benefit enough from the formal education system.

Key words: Poverty, Rural, Education, Extension

1. Giriş

Yoksulluk konusu son yıllarda sosyal bilimcilerin oldukça fazla gündeme aldıkları konulardandır. Günümüzde yoksulluk tartışmaları ağırlıklı olarak iki temel düzlemde gelişmektedir. Bunlardan birisi, yoksulluğun kavramlaştırılması ve ölçülmesi, diğeri de yoksullukla mücadeledir.

Literatürde yoksulluğun birçok türü ve tanımlaması bulunmaktadır. Mutlak Yoksulluk, Göreli Yoksulluk, Objektif Yoksulluk-Subjektif Yoksulluk, Gelir Yoksulluğu-İnsani Yoksulluk, Kırsal Yoksulluk-Kentsel Yoksulluk bunlardan bazılarıdır.

Mutlak yoksulluk "Hanehalkı veya ferdin yaşamını fiziken devam ettirebilmek amacıyla ihtiyaç duyduğu asgari (en düşük) tüketim seviyesini karşılayamaması", "İnsanların yaşamda kalabilmek için gerekli mal ve hizmetlere ulaşabilmesi için yeterli kaynağa sahip olmaması", "Mutlak asgari refah düzeyinin altında olma durumu", "fiziksel yeniden üretim için

gereken asgari yaşam düzeyinin altına düşme” şeklinde tanımlanabilmektedir (Şenses,2003). Mutlak yoksulluk çizgisi yaklaşımına dair eleştirilerden yola çıkarak göreceli yoksulluk tanımı geliştirilmiştir. “Göreceli yoksulluk, toplumun ortalama refah düzeyinin altında olma durumunu tanımlar.” Göreceli yoksulluk kavramı, insanın bir toplumsal varlık olmasından yola çıkmaktadır. Göreceli yoksulluk kavramına göre yoksulluk sadece kaynaklara erişememe ve yaşamı sürdürme meselesi değildir. Yoksulluk, kişi ya da hane halkının, içinde yaşadığı toplum tarafından kabul edilen asgari bir yaşam düzeyine sahip olup olmadığı ile alakalı bir konudur. Bu nedenle göreceli yoksulluk kavramı farklı grupların sahip olduğu mutlak gelir düzeyinden daha ziyade gelir ve refahın dağılımındaki farklılıklara odaklanır. Başka bir ifade ile, göreceli yoksulluk kavramı, yoksul hane halkı veya birey ile o toplumda yaşayan ve mevcut koşullara göre ortalama bir gelire sahip olan hane halkı veya birey arasındaki gelir kaynaklarına sahip olma kabiliyeti arasındaki farkı ifade eder (Dumanlı,1995). Yoksulluğun tanımlanmasında objektif yaklaşım (refah yaklaşımı) yoksulluğu neyin meydana getirdiği ve kişileri yoksulluktan kurtarmak için nelerin gerektiği konusunda önceden belirlenen (normatif) değerlendirmeleri içerir. Subjektif yaklaşım ise yoksulluğun tanımlanmasında kişilerin tercihlerine (fayda yaklaşımı) önem verir. Gelir yoksulluğu (income poverty) yaşamı sürdürmek ya da asgari yaşam standardını karşılamak için kişi veya hane halkının ihtiyaç duyduğu temel gereksinimlerin karşılanabilmesi bakımından yeterli miktarda gelirin elde edilememesi durumu olarak tanımlanabilir. Gelir yoksulluğu hesaplamalarında genellikle asgari bir yaşam düzeyini sağlamak için gerekli gelir, yoksulluk sınırı olarak tanımlanmaktadır.

Yoksulluk sınırının altında bir gelir/tüketim seviyesine sahip olan kişi veya hane halkı yoksul olarak adlandırılır.

İnsani Gelişme Kavramı, yeni kalkınma stratejilerinin geliştirilmesi ve değerlendirilmesi konusunda odak nokta olmuştur, insani gelişme yaklaşımı, kişisel kalkınmanın sosyal kalkınmadan farklı olmadığını ortaya koymaktadır. Sosyal göstergeler insani gelişme yaklaşımına yardımcı olmakta, yoksulluğun ve yoksunluğun boyutlarını ortaya koymaktadır. (Güney Doğu Anadolu’da Yoksulluğun Sosyal Göstergeleri)

İnsani Yoksulluk yaklaşımı da temel gereksinimler ile ilintilidir. Bu bağlamda Yoksulluk Sınırı saptamalarında, yaşam için gıdanın yanı sıra, bireyin yoksulluk sınırının altına düşmemesini sağlayacak temel sağlık, eğitim ve istihdam gibi kriterleri de dikkate alınmaktadır, insani Yoksulluk Endeksi değeri, 40 yaşına kadar yaşam beklentisi olmayan nüfus oranı, okuma yazma bilmeyen yetişkinlerin oranı, sağlık hizmetlerine, sağlıklı içme suyuna ulaşım olanağı olmayan nüfus, beş yaş altı düşük ağırlıklı çocuk sayısı, GSYİH’ dan en yoksul %20 ve en zengin %20’ nin aldığı pay oranı ve günlük 1\$ ve ulusal yoksulluk sınırına bağlı olarak hesaplanmış yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfus temel verilerine dayanarak hesaplanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yeni geliştirilen İnsani yoksulluk kavramı ölçütü, gelir yoksulluğunda değinilen ve belirli miktarda yiyecek almak için gereken geliri tanımlayan “yoksulluk sınırı” kavramına/ ölçütüne karşın “insanca yaşama imkânlarına sahip olma” durumunu tanımlama ve ölçme çabası içindedir. Gelişmekte olan ülkelerde insani yoksulluğun ölçütleri, üç kriter bağlamında hesaplanmaktadır. Buna göre, “yaşamdan yoksun olma” insani yoksulluğun ilk kriteridir ve UNDP hesaplamalarında 40 yaş esas alınmaktadır. İkinci kriter olan eğitim kriterinde ise okuryazarlık baz alınırken bireyin sosyal ve ekonomik imkanlara sahip olması, üçüncü kriter olarak kabul edilmektedir. Ekonomik ve sosyal imkana sahip olma düzeyi ise yine üç faktörle ilgilidir. Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan nüfus yüzdesi, temel sağlık imkânlarından yoksun olan nüfus yüzdesi ve 5 yaşın altında olan ve yeterli beslenemeyen nüfus yüzdesi ortalamaları ile insani yoksulluk indeks değeri tespit edilmektedir (Aksan,2012).

Yoksulluğun iki boyutu vardır. İlki, yeterli gıda, barınma, giyim gibi özelliklerle karakterize edilen yaşam standardıyla, ikincisi ise kaynakların nasıl tüketildiğiyle ilgili olmayıp, kaynakların (gelirin) girişiyle ilgilidir (Atkinson,1989; Collins ve Redmond, 1997). Birinci boyut, bireylerin veya ailelerin tüketimleri gıda, barınma, giyim, eğitim, vb. standartlar bakımından belirlenen minimum düzeyin altındaysa yoksul olarak tanımlanmaktadır. Yani, gelir düzeyi hakkında bilgi vermemekte olup, ailelerin refah düzeyiyle ilgilidir. İkinci boyutta, bireylerin veya ailelerin kaynakları (gelirleri) belirlenen minimum standardın üstünde olmasına karşın, tüketimleri düşük düzeyde ise onlar yeterli miktarda gıda, giyim vb. tüketmemelerine rağmen yoksul olarak tanımlanmamaktadırlar. Yani, bireylerin ihtiyaçları, tercihleri veya malların girişi hakkında bilgi vermemekte, kaynakların bireyler arasında eşit dağıtılıp dağıtılmamasıyla ilgilidir (İbrişim,2008).

Kent ve kırsal olarak tanımlanan yerleşim birimlerinin aralarındaki farklılıklar yaşadıkları yoksulluğun şeklini de birbirlerinden farklılaştırmaktadır. Kırsal alanlarda yaşanan yoksulluk, daha çok tarım ve hayvancılık sektöründe ağırlık kazanmışken; kentsel alanlarda yaşanan yoksulluk sanayi ve hizmetler sektöründe yoğunlaşmaktadır. Yapılan araştırmaların sonucunda, kırsal yoksulluğun kentsel yoksulluktan daha büyük boyutlarda olduğu da ortaya çıkmıştır. Bunun en önemli sebebi ise, kırsal alanların kentsel alanlardan daha geri planda bırakılarak ihmal edilmiş olmasıdır. (İbrişim,2008)

“Kırsal alan” yüz yüze ilişkilerin yaygın olduğu, genelde, tarım ve hayvancılıkla ilgili etkinliklerin yapıldığı, işbölümü ve uzmanlaşmanın gelişmediği, dolayısıyla insanların iş bulmakta, geçinmekte ve yaşamakta zorlandığı ve bu nedenle de genelde göç veren bölgelerdir (Geray, 1999).

Ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyi ile toplumu oluşturan bireylerin genel eğitim seviyesi arasında çok güçlü ilişki bulunmaktadır. Yoksulluk, daha çok bireyin çalışma isteğinin eksikliğinden değil, yetersiz eğitim ve istihdam olanakları ile ekonomik ve toplumsal ayrılmışlıklar ve ayrımcılıklar gibi yoksulların kendi denetimleri dışındaki yapısal etmenler tarafından belirlenir (Gürlel,2004)

Eğitim bireye kazanç sağladığı gibi toplumsal getirileri de olan bir süreçtir. Eğitimin gelirle ilişkisi de birçok çalışmayla ortaya konulmuştur. Eğitim özellikle gelişmekte olan ülkelerde kalkınmanın anahtarı olarak kabul edilmektedir.

Bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek mal ve hizmetleri alamaması olarak tanımlanan yoksulluk kırsal kesimdeki bireyleri kentlerde yaşayanlara göre daha çok etkilemektedir (Anonim, 2010). Nitekim TÜİK verilerine göre 2002 yılında kırsal alanda gıda yoksulluğu oranı % 34.48 iken, 2009 yılında % 38.69'a yükselmiştir. Kentsel yerlerde yaşayanların yoksulluk oranlarının ise 2002 yılında % 21.95'den, 2009 yılında %8.86'ya düştüğü tespit edilmiştir.

Bu çalışmanın amacı yoksulluğun nispeten daha fazla olduğu kırsal alanlarda yoksulluğun etkilerini gidermede eğitim ve yayımın rolünü irdelemektir.

2. Materyal ve Yöntem

Çalışmanın ana materyalini konu ile ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılan araştırmalar, raporlar ve benzeri yayımlar oluşturmaktadır. Bu çalışmaların, kapsamı amaçları ve sonuçlarından yola çıkarak bir değerlendirme yapılmıştır.

3. Kırsal Yoksulluğun Azaltılmasında Eğitim ve Yayımın Rolü

Kalkınma ekonomisinin temel ilgi alanlarından birisini yoksulluk ve onunla mücadele oluşturmaktadır. Uluslararası düzeyde bu mücadelenin en önemli kurumsal yürütücüsü Dünya Bankası'dır. Gerçekten de yakın zamanlarda Dünya Bankası ve diğer önde gelen çok uluslu kurumların yoksullukla ilgili çok sayıda inceleme yaptıkları ve küresel ölçüde yoksullukla mücadele konusunda yeni strateji ve politikalar geliştirmeye çalıştıkları görülmektedir. Yakın geçmişte IMF ve Dünya Bankası gibi önde gelen kurumların önerdikleri standart gelişme reçetelerini takip eden ülkelerde yoksulluğun azaltılması konusunda kayda değer bir başarı ortaya konamadığı, hatta bazı bölgelerde durumun daha da kötüleştiği belirlenen hedeflere ulaşılması yönündeki ümitleri zayıflatmaktadır (Öztürk ve Çetin, 2011)

Dünya genelinde birçok az gelişmiş ülkede yoksulluğun kırsal alanlarda eksik istihdam içinde topraksız köylüler, tarım işçileri ve küçük toprak sahibi köylüler arasında yaygın olduğu görülmektedir. Tarımsal faaliyetler, genellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde temel faaliyet alanını oluşturmaktadır. Tarım sektörü gelişmekte olan 40 kadar ülkenin ihracat gelirlerinin % 50'sinden fazlasını ve yaklaşık 50 kadar ülkenin de ihracat gelirlerinin %35 kadarını sağlamaktadır (World Bank, 2006). Kırsal alan ve yoksulluk arasında önemli bir nedenselliğin olduğu ifade edilmektedir. Yoksulluğun sektörel analizi yapıldığında, tarım nüfusu yüksek olan ülkelerde yoksullaşmanın da yüksek olduğu görülmekte, dolayısıyla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk oranının gelişmiş ülkelere oranla daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda ülkelerde yoksulluk oranına, kır-kent ayrışımı içerisinde bakıldığında, kırsal alanda yoksulluğun daha yüksek düzeyde olduğu açıkça görülmektedir. Dünyada 1.2 milyar yoksul insanın %75'ini oluşturan yaklaşık 900 milyonu kırsal kesimde yaşamaktadır ve bunların tamamına yakınının temel geçimini tarım ve tarımla ilgili alanlar oluşturmaktadır (DPT, 2007).

2002-2009 yılları arasında kentsel ve kırsal alanda fert yoksulluk oranları Çizelge 1'de verilmiştir. Gıda yoksulluğu oranının kentsel alanda 2002 yılında %0.92 iken, 2009 yılında %0.06'ya düştüğü belirlenmiştir. Kırsal alanda ise 2002 yılında %2.01 olan gıda yoksulluğu oranının 2009 yılında %1.42 düştüğü tespit edilmiştir. Kentsel ve kırsal alanlar gıda ve gıda dışı yoksulluk oranları açısından değerlendirildiğinde kentsel alanlarda gıda ve gıda dışı yoksulluk oranının 2002 yılında %21.95 iken, 2009 yılında ise %8.86'ya düştüğü belirlenmiştir. Kırsal alanda ise 2002 yılında %34.48 olan gıda ve gıda dışı yoksulluk oranının 2009 yılında %38.69'a yükseldiği görülmektedir.

Çizelge 1. Türkiye'de kentsel ve kırsal alanda fert yoksulluk oranı (%)

Yöntemler	Fert yoksulluk oranı (%)															
	2002		2003		2004		2005		2006		2007(*)		2008		2009	
	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
Gıda yoksulluğu (açlık)	0.92	2.01	0.74	2.15	0.62	2.36	0.64	1.24	0.04	1.91	0.07	1.41	0.25	1.18	0.06	1.42
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	21.95	34.48	22.30	37.13	16.57	39.97	12.83	32.95	9.31	31.98	10.36	34.80	9.38	34.62	8.86	38.69

Kaynak: TÜİK, 2012

Kırsal yerlerde yaşayanların yoksulluk riski kentsel yerlerde yaşayanlardan daha fazla olduğu, yine kırsal kesimde yaşayan ailelerin yüzde 15'e yakını açık, yüzde 40'dan fazlasının yoksulluk sınırının altında bulunduğu, kırsal kesimde yaşayan, eğitim düzeyi düşük olan, tarım ve ormancılık kesiminde çalışan, kalabalık ailelerde yaşayan, kalitesiz, ve 50m² den az konutlarda yaşayan insanların yoksullukla karşı karşıya kaldığı araştırma bulgularıyla ortaya konulmuştur (Kalaycıoğlu ve Çelik 2010; Hız ve Hız 2010; Erdoğan 2000).

Yapılan araştırmaların sonuçlarına göre kırsal yoksulluğun daha çok topraksız köylüler, tarım işçileri ve küçük toprak sahibi köylüler arasında yaygın olduğu, aynı zamanda başkasına bağlı çalışanların (işçiler-emekçiler) oluşturduğu belirlenmiştir (Öztürk 2008; Kartal ve Demirhan 2010).

Genellikle yoksullukla mücadelede ekonominin ve özellikle ülkelerin ekonomik büyüme oranlarının etkili olduğu düşünülmektedir. Oysa, yoksullukla mücadele konusu sadece ulusun ekonomisinin ortalama olarak ne kadar büyü-

düğüyle ilgili değildir; aynı zamanda hangi sektörlerin büyümeye en çok katkıda bulunduğu ve bu sektörlerin, yoksulları ne ölçüde istihdam ettiği ile de alakalıdır. Yoksul insanlar, tek varlıkları çalışma güçleri olan kişilerdir ve bu nedenle, yoksullara gelir sağlayabilecek istihdam olanakları, bu kişileri, yoksulluktan daha etkili bir şekilde kurtaracaktır. Eğer bir sektör, yoksul insanların çoğunu istihdam ederse, bu sektördeki büyüme ile yoksulların geliri de artacaktır. Diğer bir deyişle, eğer ekonomik büyüme, yoğun emek gerektiren sektörlerde gerçekleşiyorsa, bu, yoksul insanların kullandığı donanımların, yani iş güçlerinin, artması anlamına gelir. Eğer yoksulluğun azaltılmasının, kalkınma stratejisinin ve ekonomik gelişimin bir parçası olması gerektiği düşünülüyorsa, yoğun emek gerektiren sektörlerde istihdam olanakları sağlayan büyüme modellerinin yoksulları desteklemesi gerekir (Ünal,2011). Nüfusun eğitim ve istihdam seviyesinin yükseltilmesi, yoksulluğun azaltılması ve gelir dağılımının iyileştirmesinde önemli politika araçlarıdır (Öztürk ve Çetin,2011). Bütün bu veriler yoksullukla mücadelede eğitimin önemini göstermektedir.

Eğitim bireysel anlamda gelir artmasına katkıda bulunurken ulusal düzeyde de ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Bolu ili örneğinde yapılan bir araştırmada eğitim ve kazanç arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Sarı, 2003). Yapılan araştırmalar gelir dağılımını etkilemede eğitimin önemli bir araç olduğunu göstermiştir. Bu konuda yapılan çalışmalarda eğitim düzeyi yüksek toplumlarda gelir dağılımının daha adil olduğu yönünde bulgulara ulaşılmıştır (Çalışkan,2007).

Çizelge 2: Eğitim Seviyelerine Göre Ortalama Gelirler ve Eğitim Seviyeleri Arasındaki Nisbi Farklar

Eğitim Seviyesi	Ortalama Gelir/YTL		İlkokul Mezunlarına Göre Gelirdeki % Artış	Eğitim Seviyeleri Arasındaki % Fark
	Erkek	Kadın		
İlkokul	381.50	336.90	-	-
Ortaokul	466.90	412.30	22.4	22.4
Lise	555.00	490.10	45.5	23.1
Meslek Lisesi	582.90	514.70	52.9	30.5*
Meslek Yüksek Okulu	641.00	566.00	68.0	22.5**
Lisans	881.00	777.92	131.0	84.5**
Y.Lisans/Doktora	1157.50	1022.07	203.4	72.4

*Ortaokul mezunlarına göre hesaplanan farkı,

**Lise mezunlarına göre hesaplanan farkı göstermektedir

Kaynak : (Çalışkan,2007) Eğitimin Getirisi (Uşak İli Örneği) Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Y.2007, C.12, S.2 s.235-252.

Eğitim seviyesi ile birlikte gelirlerin yükseldiği görülmektedir. Meslek lisesi mezunlarının lise mezunlarından daha yüksek gelir elde etmesi, genel lise eğitimine göre mesleki eğitimin getirisinin daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Çizelgenin son sütununda eğitim seviyeleri arasındaki nisbi fark yer almaktadır. Buna göre ortaokul mezunları ilkököl mezunlarından %22.4, lise mezunları ortaokul mezunlarından %23.1, meslek lisesi mezunları ortaokul mezunlarından %30.5 ve lise mezunlarından %7.0, meslek yüksek okulu mezunları lise mezunlarından %22.5, lisans mezunları lise mezunlarından %84.5 ve lisansüstü program mezunları lisans mezunlarından %72.4 daha yüksek kazanç elde etmektedirler. Eğitim seviyeleri arasında en yüksek getiri lisans seviyesinde ortaya çıkmaktadır.

Eğitim seviyesi yükseldikçe kişisel kazançlar anlamlı bir şekilde yükselmektedir. Eğitim seviyeleri arasında en yüksek getiri lisans seviyesinde ortaya çıkmaktadır. Eğitimde geçirilen ilave her bir yılın getirisi %9'dur. Bu modelden elde edilen sonuçlara göre, ortalama olarak kadınlar, erkeklerden %12,1 daha az kazanç elde etmekte olup, ilave bir yıllık iş tecrübesi kişisel kazançları %1.8 artırmaktadır (Çalışkan, 2007).

Eğitimin bireye daha fazla gelir sağlaması, kısa ve uzun vadeli toplumsal çevresel değişimlere daha kolay uyum sağlayabilmesi, siyasal ve toplumsal katılımı artırması, risklere karşı korunmayı artırması gibi fonksiyonlarının olduğu genel kabul görmektedir (Ereş, 2005).

2002–2009 yılları arasında kentsel ve kırsal alanda eğitim durumlarına göre fert yoksulluk oranları Çizelge 3'de verilmiştir. Gıda yoksulluğu oranı yüksekokul, fakülte ve üstü eğitime sahip bireylerde 2002 yılında kentsel alanda %1.07 iken, 2009 yılında %55.14 azalarak %0.48'e düştüğü belirlenmiştir. Kırsal alanda ise yüksekokul, fakülte ve üstü eğitime sahip bireylerde 2002 yılında %4.37 olan gıda yoksulluğu oranının 2009 yılında %22.88 azalarak %3.37'ye düştüğü tespit edilmiştir.

Gıda yoksulluğu oranı lise ve lise dengi meslek eğitimine sahip bireylerde kentsel alanda 2002 yılında %7.06 ve 2009 yılında %3.75 olarak saptanmıştır. Kırsal alanda ise lise ve lise dengi meslek eğitimine sahip bireylerde 2002 yılında kentsel alanda %17.65 iken, 2009 yılında %17.00 azalarak %14.65'e düştüğü belirlenmiştir.

Çizelge 3. Kentsel ve kırsal alanda hane halkı fertlerinin eğitim durumuna göre yoksulluk oranları (%)

Eğitim durumu	Fert yoksulluk oranı (%)															
	2002		2003		2004		2005		2006		2007(*)		2008		2009	
	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
6 yaşından küçük fertler	31.18	36.79	31.59	46.24	24.93	49.64	19.48	40.55	13.01	44.18	14.66	44.09	12.41	43.90	13.01	48.69
Okur-yazar değil veya bir okul bitirmeyen	31.95	43.29	31.11	46.38	26.48	50.88	22.24	43.02	15.69	43.93	18.03	47.00	19.30	48.95	16.13	48.83
İlkokul	21.80	31.11	23.59	32.60	15.18	35.92	10.05	26.76	7.25	24.43	7.84	27.96	6.37	27.39	7.23	31.02
İlköğretim	21.27	33.99	23.60	39.05	15.77	41.91	14.29	35.67	10.54	29.18	14.11	30.37	10.01	33.03	8.46	37.98
Ortaokul ve orta dengi meslek	13.80	30.11	15.92	23.35	9.38	22.15	5.49	16.32	5.17	15.38	5.43	22.10	5.28	17.64	5.81	24.41
Lise ve lise dengi meslek	7.06	17.65	9.38	16.94	6.35	14.30	4.13	15.32	3.41	11.03	4.15	13.45	3.19	14.93	3.75	14.65
Yüksekokul, fakülte ve üstü	1.07	4.37	2.19	5.38	1.03	2.90	0.53	2.23	0.88	1.64	0.41	3.24	0.47	2.44	0.48	3.37

Çizelge 4. Hanehalkı fertlerinin işteki durumuna ve çalıştığı sektöre göre yoksulluk oranları, KIR

İşteki durum ve sektör	Fert yoksulluk oranı (%)							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007(*)	2008	2009
İstihdamdaki fertler	32,01	35,01	35,93	30,85	27,36	28,38	30,27	31,54
İşteki durum								
Ücretli, maaşlı	18,31	19,03	16,71	12,78	12,82	17,12	15,91	21,27
Yevmiyeli	45,29	47,29	47,15	38,61	43,10	38,74	40,02	46,12
İşveren	15,26	10,58	15,58	12,55	6,93	8,91	4,13	8,53
Kendi hesabına	33,38	35,98	37,04	33,04	29,10	30,97	33,81	32,21
Ücretsiz aile işçisi	36,67	41,01	41,79	37,53	33,72	32,21	37,55	33,71
Sektör								
Tarım	36,77	40,91	42,32	38,80	34,89	33,81	40,09	35,41
Sanayi	25,87	28,02	27,69	14,44	21,71	22,25	23,39	27,34
Hizmet	34,16	18,95	18,01	13,76	13,54	17,68	14,00	19,95

(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.

2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, TÜİK

Yapılan çalışmalarda fertlerin eğitim düzeyleri yükseldikçe yoksulluktan uzaklaştığı, çoğu yoksul fertin ya ilkökul mezunu ya da daha düşük düzeyde eğitime sahip olduğunu bulunmuştur. Yine yapılan bir başka çalışmada kentsel kesimdekilere göre kırsal kesimdekilerin eğitim düzeyi arttığında yoksulluk düzeyindeki azalmanın daha fazla olduğu saptanmıştır. Logit model analizine dayanılarak yapılan çalışma sonuçlarına göre yoksulluğun en fazla olduğu hane halkları, hane halkı reisinin çalışmadığı, eğitim düzeyi düşük, sendikal haklara sahip olmayan, herhangi bir sosyal güvencesi olmayan kesimdir (Erdoğan,2002; Canbay ve Selim 2010; Kalaycıoğlu ve Çelik 2010; Şengül 2004). Bu çalışma sonuçları kırsal alanda eğitim düzeyi yükseldiğinde yoksulluktan daha hızlı çıkılabileceğini göstermektedir.

Eğitim türü	Türkiye			Kent			Kır		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
18 ve daha yukarı yaş									
Örgün veya yaygın eğitime katılım oranı	17,20	21,07	13,49	19,29	22,90	15,77	12,82	17,12	8,84
Sadece yaygın eğitime katılım oranı	13,92	17,17	10,81	15,16	18,08	12,31	11,34	15,22	7,74
Sadece örgün eğitime katılım oranı	5,89	7,02	4,81	7,34	8,52	6,19	2,86	3,80	1,99
Hem örgün hem de yaygın eğitime katılım oranı	2,61	3,12	2,13	3,20	3,69	2,73	1,38	1,89	0,90
25 ve daha yukarı yaş									
Örgün veya yaygın eğitime katılım oranı	12,51	15,83	9,29	13,82	16,90	10,80	9,84	13,60	6,30
Sadece yaygın eğitime katılım oranı	11,35	14,37	8,43	12,30	15,01	9,64	9,42	13,04	6,02
Sadece örgün eğitime katılım oranı	2,05	2,57	1,54	2,60	3,14	2,06	0,93	1,38	0,51
Hem örgün hem de yaygın eğitime katılım oranı	0,89	1,11	0,67	1,07	1,25	0,90	0,51	0,82	0,22

Çizelge 5. Örgün ve yaygın eğitime katılım, 2007

Kaynak: TÜİK, 2009. Yetişkin Eğitimi Araştırması, 2007. Haber Bülteni, sayı 51. Mart 2009.

Kırsal alanda örgün eğitim oranı düşüktür. Örgün eğitime katılma oranını 18 ve üstü yaş için kentlerde %7,34 iken bu oran kırsalda %2,86 ya düşmektedir (çizelge 5). Bu oran kent ve kır arasında önemli bir farklılık olduğunu göstermektedir. Bu nedenle okullaşma oranı kırsal kesimde daha düşüktür. Köy ilköğretim okullarının önemli bir kısmında fiziki yapı, donanım ve öğretmen eksikliği bulunmaktadır.

Diğer yandan taşınmaz eğitimin getirdiği sorunlarla eğitimde fırsat eşitliliği oluşmaktadır. Kırsal alanda örgün eğitimin düşüklüğü bu bölgelerdeki yetişkin eğitiminin önemini artırmaktadır. Kırsal alanda örgün eğitimden yeterince yararlanamayan kişilere yönelik yaygın çalışmalar bu anlamda yoksullukla mücadelede önemli bir araç olabilmektedir. Kırsal yaygın yoluyla kişilere yeni beceriler ve bilgiler kazandırılarak kişilerin üretme yeteneği, sosyal katılımları, bilgi ve becerileri artırılmaktadır. Bunlar da gelir artışında etkili olan unsurlardır. Gelir artışı da kuşkusuz yoksullukla mücadelede katkı sağlayacaktır.

4. Sonuç ve Öneriler

Yoksulluğu azaltmak ve açlığa son vermek için dikkatleri kırsal bölge ekonomisinin üzerinde yoğunlaştırmak gerekmektedir. Dünyadaki aç ve yoksul insanların neredeyse dörtte üçlük kesimi kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Şehirde yaşayan yoksul insanların mutlak sayıları ve oranları her geçen gün hızla artmaya devam ediyor olsa da yoksul insanların çoğunluğu önümüzdeki yızyılda da kırsal kesimlerde yaşamaya devam edeceklerdir (Ommani, 2008). Türkiye’de yoksulluk geçmiştten bu yana kırsal alanda yaşayanların yaşam biçimine dönüşmüştür. Ancak bu yoksulluk göçlerle birlikte kentlere taşındıktan sonra ‘görünür’ olmuştur. Bu nedenle yoksullukla mücadelede ilk hedef kırsal yoksulluk olmalıdır. Kırsal kesimde yaşayanların ekonomik, sosyal, kültürel vb. sorunları çözüldükten sonra Türkiye’de yoksulluk sorunu çözülebilir.

Eğitim ile yoksulluk arasında açık bir ilişki vardır. Yoksulların özelliklerine bakıldığında bir kısmı kentlerde bir kısmı kırsal alanda hayatını devam ettirebilir veya bir kısmı kadın erkek gibi cins ayrımcılığı nedeni ile yoksullukla karşı karşıya kalmış olabilir. Ama bütün bu yoksulların sahip olduğu temel özellik eğitimlerinin düşük seviyede olmasıdır (Kalaycıoğlu ve Çelik, 2010). Yapılan çalışmaların çoğu kırsal alanda yoksulluğun daha belirgin olduğu ve eğitim düzeyi arttıkça yoksulluk oranının düştüğünü göstermektedir.

Eğitim, insan kaynaklarının geliştirilmesine yardımcı olacak en önemli araçtır. Eğitilmiş bireyler sosyal değişime daha hızlı uyum sağlayabilmektedir. Gerek örgün gerekse yetişkin eğitimi kapsamında kırsal alana götürülecek eğitim ve yaygın çalışmaları kırsal kalkınmanın ivme kazanmasına neden olacaktır. Kırsal alanda çiftçilerin modern tarım teknikleri konusunda eğitilmeleri, ekonomik, ekolojik, sürdürülebilir üretim konusunda bilinçlendirilmeleri ve yeniliğe açık, uygulamalarıyla çevrelerine örnek bireyler olmaları, bölgesel ve ülkesel kırsal kalkınma girişimlerinin temel politikasını oluşturmalıdır. Tarımda rekabet gücünün artırılmasında öncelikli müdahale, çiftçilerin örgütlenme ve mesleki-tekniik bilgi düzeyini yükseltmek, su ve toprak kaynaklarını etkin kullanmak, tarımsal sanayilerin rekabet gücünü artırmak olmalıdır. Bu nedenle, kırsal kalkınmanın sağlanmasında tarımsal yaygın çalışmalarla yetişkin eğitiminin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır (Gülçubuk ve ark., 2010). Yoksullukla mücadelede eğitim politikasının temel amacı yoksul olan

veya yoksulluk riski taşıyanların örgün ve yaygın eğitime erişimlerinin kolaylaştırılması yönünde bir planlama olmalıdır (Alpaydın, 2008). Bu anlamda yayım çalışmalarının planlanmasında yayımın özellikle istihdamı artırıcı bir işlev üstlenebilmesi önemlidir. Nitekim Canbay ve Selim (2010) yaptıkları çalışmada hane halkı yoksulluğunun azaltılmasında eğitim düzeyinin yükseltilmesine ve işsizlikle mücadeleyle yönelik programlarının uygulanmasının temel politika araçları olması gerektiğine işaret etmiştir. Kırsal yayım yoluyla üreticilerin bilgi ve beceri düzeylerinin artırılması, bu bilgi ve becerinin üreticinin üretim yeteneği ve gücünü artırarak verimlilik artışı yoluyla gelir artışı sağlaması yoksulluğu kırsal alanda azaltacaktır. Kırsal yayım bu anlamda yoksullukla mücadelede önemli bir görev üstlenebilecektir.

Kaynaklar

- Aksan,G. 2012. “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 27 / 2012
- Alpaydın,Y. 2008. “Türkiye’de Yoksulluk Ve Eğitim İlişkileri” İLEM Yıllık, Yıl 3 , Sayı 3 , 2008. ss.49-64
- Anonim, 2010. “Türkiye İstatistik Kurumu Yoksulluk Analizleri İstatistikleri”, Web adresi: www.tuik.gov.tr Erişim Tarihi: 24.06.2012.
- Atkinson,A.B.1989. “Poverty and Social Security”, Harvester Wheatsheaf.
- Canbay, T., Selim, S., 2010. “Türkiye’de Hanehalkı Yoksulluğu”, Ege Akademik Bakış Dergisi, 10(2): 627-649.
- Collins,G. ve Redmond,G.1997. “Poverty in the UK and Hungary: Evidence From Household From Household Budget Surveys”, DAE Working Papers Amalgamated Series, Department of Applied Economics, University of Cambridge.
- Çalışkan,Ş.2007. “Eğitimin Getirisi (Uşak İli Örneği)” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Y.2007, C.12, S.2 s.235-252.
- DPT, 2007. “Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele”, Ankara.
- Dumanlı,R.1995. “Yoksullukla Mücadele Yeni ve Etkin Bir Sistemin Kurulmasında Düzenleme Yapılması Gereği”, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Erdoğan, G., 2002. “Türkiye’de ve Dünyada Yoksulluk Ölçümleri Üzerine Değerlendirmeler”, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını, 2002.
- Ereş, F., 2005. “Eğitimin Sosyal Faydaları Türkiye-Avrupa Karşılaştırılması. Milli Eğitim Dergisi, 33, 166.
- Geray, C., 1999. “Kırsal Kalkınma Yöneltileri, İlçe Yerel Yönetimi ve İlçe Köy Birlikleri Önerisi”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi. 8(2):11-42.
- Gülçubuk, B., Yıldırak, N., Kızılaslan, N., Özer, D., Kan, M., Kepoğlu, A., 2010. Kırsal Kalkınma Yaklaşımları ve Politika Değişimleri”, Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, Ankara.
- Gürlel,C.F.2004. “Türkiye’nin Kapısındaki Fırsat, 2025’e Doğru Nüfus, Eğitim ve Yeni Açılımlar, Eğitim Reformu Girişimi”, İstanbul: Sabancı Üniversitesi AÇEV.
- Hız, G., Hız, K., 2010. “Yoksulluk ve Yoksulluk Penceresinden Tüketimi, Lüks Tüketimi ve Tüketim Toplumunu İzleme”, Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı (1): 145-158.
- İbrişim,N.2008. “Yoksulluk, Yoksulluğun Ölçülmesi Ve Türkiye Üzerine Analizi” Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi ,Adana.
- Kalaycıoğlu, S., Çelik, K., 2010. “Yoksulluğun Eğitim Çıktıları Üzerine Etkisi ve/veya Düşük Eğitim Düzeylerinin Yoksulluk Üzerine Etkileri: Eğitimden Yola Çıkarak Daha Bütüncül Bir Yoksulluk Yaklaşımı Önerisi”, Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı (1): 185-194.
- Kartal, Y., Demirhan, N., 2010. “Yoksullukla Mücadelede Türkiye Deneyimi: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu”, Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı (2): 135-149.
- Ommani, A.R., 2008. “Khuzestan Vilayetindeki Sürdürülebilir Su Kaynakları Yönetimini Desteklemek Üzere Yayın Mekanizmalarının Belirlenmesi”, Doktora Tezi, İslami Azad Üniversitesi. Bilim ve Araştırmalar Kolu.
- Öztürk, Ş., 2008. “Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 1(5): 605-634.
- Öztürk,M ve B.İ.Çetin, 2011. “Dünyada Ve Türkiye’de Yoksulluk Ve Kadınlar” Journal of Yasar University,http://joy.yasar.edu.tr,2661-2698.
- Sarı, R., 2003. “Gelir Dağılımında Eğitim Faktörü: Kentsel Bazda Bir Örnek”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. 58(2):179-189.
- Şengül,S. 2001. “Türkiye’de Yoksulluk Profili ve Gelir Gruplarına Göre Gıda Talebi”, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Şenses,F.2003. “Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk”, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- TÜİK.2012.”2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, TÜİK”www.tuik.gov.tr ,Erişim tarihi 10 Haziran2012.
- TÜİK ,2012. “Yetişkin Eğitimi Araştırması”, 2007.Haber Bülteni, sayı 51.Mart 2009.www.tuik.gov.tr Erişim tarihi 10 Haziran 2012
- Ünal,F.G.2011. “Yoksulluğu Azaltma Stratejilerinin Karşılaştırmalı Analizi;Türkiye İçin Çıkarılacak Dersler” Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Deneyimler Ve Yeni Fikirler 13 - 15 Ekim 2010 / İstanbul. 317-330
- World Bank, 2006. “What Is Urban Poverty?”, Web adresi: http://www.worldbank.org Erişim Tarihi: 24.06.2012.